

Новації ринку праці

29.10.2022 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі молоді, та впровадження нових активних програм на ринку праці», прийнятий 21.09.2022 р. (далі – Закон), яким суттєво оновлюється зміст положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» № 1533 (Закон про соціальне страхування на випадок безробіття) та Закону України «Про зайнятість населення» № 5067 (Закон про зайнятість населення).

Цей Закон був ініціативою уряду з метою реформування державної служби зайнятості, підвищення якості надання послуг, осучаснення страхових підходів у випадку безробіття, модернізації діючих та впровадження нових активних програм сприяння зайнятості населення, у тому числі для молоді. Але, як це вже стало звичною негативною практикою, текст поданого законопроекту й прийнятий Закон мають суттєві відмінності і не в кращу сторону.

Проаналізуємо, які новели приніс нам цей Закон, спершу розглянемо позитиви:

1. Замінено неефективний механізм квотування працевлаштування, а саме запроваджено компенсації роботодавцям частини витрат на оплату праці або єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за працевлаштування деяких категорій зареєстрованих безробітних, зокрема молоді.

Вилучено ст. 196 КЗпП України «Додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню», отже, скасовуються і штрафи за недотримання квот, при цьому роботодавці можуть користуватися матеріальними стимулами у разі прийому на роботу певних категорій осіб, що є вразливими на ринку праці, а саме, **роботодавцю**:

- який за направленням центру зайнятості працевлаштовує строком не менше ніж на один рік осіб, яким до настання права на пенсію за віком залишилося не більше 5 років; осіб з інвалідністю до настання пенсійного віку; учасників бойових дій та осіб, які перебувають у статусі зареєстрованого безробітного понад 1 місяць – компенсуються 50 відсотків фактичних витрат на оплату праці, але не більше розміру мінімальної зарплати.

Загальна тривалість виплати компенсації становить шість місяців;

- який за направленням центру зайнятості працевлаштовує зареєстрованого безробітного із числа осіб: віком до 25 років, які сумарно мають страховий стаж не більше 12 місяців; віком до 35 років –

на перше робоче місце; звільнених із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби – на перше робоче місце після такого звільнення – компенсуються 50 відсотків мінімальної заробітної плати за відповідну особу за місяць.

Загальна тривалість виплати компенсації становить не більше шести місяців, за умови збереження гарантій зайнятості особи протягом періоду, що перевищує виплати у два рази;

- який працевлаштовує особу, яка перебуває у статусі зареєстрованого безробітного понад 6 місяців, за направленням центру зайнятості строком не менше ніж на два роки, компенсуються фактичні витрати у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за відповідну особу за місяць, за який він сплачений, але не більше подвійного розміру мінімального страхового внеску.

Загальна тривалість виплати компенсації становить 12 місяців.

Також внесені правки до ст. 14 Закону про зайнятість населення, а саме, передбачена нова категорія осіб, що мають додаткові гарантії в сприянні працевлаштуванню «інші категорії громадян, визначені Кабінетом Міністрів України, з урахуванням ситуації на ринку праці, а також встановлення карантину, виникнення надзвичайної ситуації, введення надзвичайного або воєнного стану в країні».

2. Право на забезпечення та соціальні послуги (вичерпний перелік яких містить стаття 7 Закону про соціальне страхування на випадок безробіття), з'явилося у одиноких матері (батька), яка (який) здійснює догляд за дитиною з інвалідністю, та один з батьків, прийомних батьків, батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу, усиновителів, опікунів, піклувальників дитини з інвалідністю підгрупи А, які відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» мають право на призначення надбавки на догляд за дитиною у разі реєстрації в установленому порядку відповідних осіб як безробітних».

Також працюючі пенсіонери мають право на соціальні послуги щодо пошуку підходящої роботи, а також на інформаційні та консультативні послуги, пов'язані з працевлаштуванням, профілактичні заходи відповідно до статті 7-1 Закону про соціальне страхування на випадок безробіття.

3. Наявність страхового стажу тепер має велике значення та стимулює до тривалого та легального працевлаштування, адже тривалість отримання допомоги та її сума визнається залежно від страхового стажу.

Відповідно до ст. 22 Закону про соціальне страхування на випадок безробіття, застрахованим особам, тривалість виплати допомоги по безробіттю визначається залежно від страхового стажу:

- до 3 років - 180 календарних днів;
- від 3 до 6 років - 210 календарних днів;
- від 6 до 12 років - 240 календарних днів;
- від 12 до 18 років - 270 календарних днів;
- від 18 до 24 років - 300 календарних днів;
- від 24 до 30 років - 330 календарних днів;
- понад 30 років - 360 календарних днів.

Згідно зі ст. 23 Закону про соціальне страхування на випадок безробіття, застрахованим особам розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу), залежно від страхового стажу, але не менше ніж мінімальний розмір допомоги по безробіттю, встановлений для цієї категорії осіб:

- до 3 років - 50%;
- від 3 до 6 років - 55%;
- від 6 до 12 років - 60%;
- від 12 до 18 років - 65%;
- від 18 до 24 років - 70%;
- від 24 до 30 років - 75%;
- понад 30 років - 80%.

Для особи, страховий стаж якої становить не менше 15 років і яка протягом 15 років, що передували місяцю надання статусу зареєстрованого безробітного, не отримувала допомогу по безробіттю, під час визначення розміру допомоги по безробіттю відсотки до середньої заробітної плати (доходу) збільшуються на 10 відсоткових пунктів.

4. Осучаснили підходи щодо критеріїв підходящої роботи, тепер підходящою для безробітного вважається робота, яка одночасно:

- відповідає його освіті, професії, кваліфікації, а також набутому досвіду роботи. Під час пропонування підходящої роботи враховується тривалість роботи за професією (професії відповідної групи за наявності навичок), спеціальністю, кваліфікацією, досвідом, тривалістю безробіття, а також потребою ринку праці;

- враховує транспортну доступність, встановлену розпорядженням голови місцевої державної адміністрації або рішенням виконавчого органу відповідної ради. Підходящою вважається робота, якщо час та відстань проїзду до місця роботи (в один бік), де організоване щоденне транспортне сполучення, для безробітних, які працевлаштовуються на умовах: а) повного робочого часу - не перевищує півтори години та 60 кілометрів; б) неповного робочого часу - не перевищує однієї години та 40 кілометрів;

- відповідає рівню заробітної плати залежно від тривалості безробіття. Під час підбору підходящої роботи враховується заробітна плата у розмірі:

* не нижче розміру заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) за останнім місцем роботи (служби), для осіб, які перебувають у статусі зареєстрованого безробітного, – протягом 90 календарних днів з дня надання статусу безробітного;

* 60% розміру заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) за останнім місцем роботи (служби) – для осіб, які перебувають у статусі зареєстрованого безробітного з 91-го по 180-й календарний день;

* мінімальної заробітної плати для роботи на умовах повного робочого часу (дня) для осіб, які перебувають у статусі безробітного понад 180 календарних днів та деяких інших категорій громадян.

5. Запроваджено нові можливості по підвищенню конкурентоздатності, а саме, розширено доступність програми по наданню ваучерів на навчання з метою підвищення конкурентоздатності на ринку праці. Зокрема, право на отримання ваучера отримують нові категорії громадян:

- особи, звільнені з військової служби після участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України;

- особи з інвалідністю за відсутності підходящої роботи, а також особи, які у період дії воєнного стану в Україні або окремих її територіях під час служби, трудової та іншої діяльності, проживання на відповідній території отримали поранення, контузію, каліцтво або захворювання внаслідок військової агресії, перебуваючи безпосередньо в районах проведення воєнних (бойових) дій та у період здійснення воєнних (бойових) дій або в районах, що піддавалися бомбардуванням, авіаударам та іншим збройним нападам.

Ці особи та інші категорії громадян, зазначені в ст. 30 Закону про зайнятість населення, зможуть отримати ваучер на навчання шляхом:

- перепідготовки за робітничою професією;
- підготовки за спеціальністю для здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра, здобутих за іншою спеціальністю;
- підготовки на наступному рівні освіти (крім третього (освітньо-наукового / освітньо-творчого) рівня вищої освіти);
- спеціалізації та підвищення кваліфікації за професіями і спеціальностями.

Можна сказати, що це і всі позитивні зміни до цього Закону.

З негативів, які вплинуть на безробітних і на якість надання послуг державної служби зайнятості, перше - реформування служби зайнятості.

Виключно в Законі тільки змінюють назву з «державної служби зайнятості» на «територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції». Насправді, крім зміни назви, відбудеться тотальна оптимізація обласних, міських, районних центрів зайнятості, заплановане скорочення працівників цих служб до 70%. Натомість рівень безробіття, незважаючи на масовий виїзд наших працівників за кордон та мобілізацію, залишається досить великим, отже з об'єктивних причин рівень послуг буде погіршуватися.

Для розуміння загальної картини рівня безробіття наведемо деякі показники за даними Державного центру зайнятості, в цілому по Україні станом на 01.11.2022 р.: кількість безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості - 239,1 тис. осіб, кількість вакансій - 32,3 тис. одиниць.

По друге, у розділ VIII «Прикінцеві положення» Закону про соціальне страхування на випадок безробіття внесли доповнення, які на період воєнного стану значно обмежують права безробітних. Ці доповнення з'явилися вже у прийнятому Законі, на стадії законопроекту їх не було, а коли вони з'явилися і за чиєї ініціативи зрозуміти важко.

Доповнення: установити, що під час дії воєнного стану:

- тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати 90 календарних днів. Безробітним, строк виплати допомоги по безробіттю яких на дату набрання чинності цим Законом перевищує 90 днів, виплата допомоги по безробіттю припиняється через 30 календарних днів з дня набрання чинності цим Законом;

- максимальний розмір допомоги по безробіттю не може перевищувати розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня календарного року.

Саме тоді, коли країна перебуває у важкому стані, коли і великі підприємства, і малий бізнес змушені зачинятися, звільняти працівників, саме на цей період зменшується до трьох місяців виплата допомоги по безробіттю і максимальний розмір допомоги по безробіттю зменшили зі 150 відсотків мінімальної заробітної плати до розміру мінімальної заробітної плати.

Як висновок, в цілому прийнятий Закон покращує деяким категоріям працівників перебування на обліку у територіальних органах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції. Працівники, які офіційно працювали і мають великий страховий стаж мають перевагу перед працівниками з меншим страховим стажем, що цілком справедливо, адже

й внесків до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття вони за час роботи сплатили менше. Однак, на час дії воєнного стану перекреслюються не тільки внесені до Закону поліпшення, а й ті його положення, що діяли до 29.10.2022 р.

Тетяна Мосійчук, правовий інспектор праці ПМГУ